

*Шальов А. С.,**доцент кафедри англійської мови в судовій енергетиці
судомеханічного факультету
Одеської національної морської академії*

ІНТОНАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ МОРСЬКОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНОМОВНИХ ТА АНГЛОМОВНИХ РАДІОТОКШОУ)

Анотація. У статті представлені результати інструментального дослідження англійських радіопрограм, що відносяться до жанру токшоу. Описано особливості токшоу як виду дискурсу, а також запропоновано докладний аналіз тональних характеристик мовлення в досліджених передачах. В результаті проведеного аналізу автор дійшов висновку, що англійські радіотокшоу на морську тематику вирізняються певним набором інтонаційних засобів.

Ключові слова: радіотокшоу, морський дискурс, інструментальне дослідження, тональне завершення.

Постановка проблеми. Неможливо переоцінити важливість ЗМІ в суспільстві, їх ефективність, поширеність і вплив – вони мають високий ступінь виразності, а також величезний освітній потенціал. Увага лінгвістики до ЗМІ пояснюється тим зростаючим значенням, яке вони набувають сьогодні в основному завдяки їх універсальності і передачі актуальної інформації. В науковій літературі, яка розглядає це питання, підкреслюється, що система ЗМІ здатна багатобічно відображати реальність та представляти її як найбільш об'єктивну модель.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система ЗМІ є оперативною, наочною, аналітичною, емоційною та масовою. Її основними функціями є: 1) інформативна; 2) формування та вираження громадської думки; 3) інтегральна (об'єднання різноманітних груп населення в один соціальний організм); 4) спілкування; 5) навчальна, освітня; 6) естетична; 7) розважальна [1, с. 68].

Більшість з цих функцій реалізується у дискурсі радіотокшоу, який становить собою складну багатоаспектну єдність творів мовленнєворозумової діяльності комунікантів, що об'єднує наступні складові контексту, в якому відбувається радіодискурс: 1) технічні особливості радіопростору; 2) психосоціальний контекст цільового впливу, орієнтованого на велику аудиторію і окремі групи слухачів; 3) пресупозиційна база, що сприяє оптимальній взаємодії всіх структурних елементів бесіди [2, с. 57].

Складноструктурована послідовність знакових подій в дискурсі радіотокшоу репрезентує архетипові образи в безперервному потоці контекстуально зв'язаних епізодів, підпорядкованих типовому фреймовому сценарію. Події і об'єкти реального світу в процесі інтерпретованого перетворювання набувають форму певного узагальненого образу, що знаходиться на перетині різних семіотичних систем, зрозумілого і привабливого для більшості адресатів у певній соціально-культурній спільності, на конкретному часовому етапі.

У функціональному і семантичному плані програмам радіотокшоу властива гнучкість. Тому дискурс радіотокшоу запозичує риси інших дискурсивних практик і комбінує їх відповідно

до стратегічної лінії організаторів інтеракції, підвищуючи тим самим ілюктивний потенціал трансльованого повідомлення, завдяки чому формується поліреференційна і багатомітенційна модель дискурсу радіотокшоу.

Ведучий радіотокшоу – це особа, наділена винятковими комунікативними правами і повноваженнями, яка відстежує етапний розвиток діалогу, координує мовленнєві дії учасників і зміну ролей між ними, а також корегує або модифікує загальний плин комунікації у межах обраного прагматичного типу інтеракції, переключаючись на інший епізод або мікросюжет у разі психологічно некомфортного або навіть конфліктного спілкування або ж комунікативного збою. Іншими словами, він виступає в ролі ключового комуніканта.

Запрошений учасник може бути як відомою особою, компетентною в якійсь сфері і авторитетною в певних колах, так і представником тієї або іншої соціальної групи, носієм цінностей і настанов статистичної більшості. Окрім відправника, він може бути «проміжним» адресатом, одержувачем повідомлення ведучого. При позитивному, продуктивному розвитку діалогу у учасника активізується респонсивний механізм, а в протилежному випадку – захисний механізм, який блокує або трансформує перебіг подальшої інтеракції. На відміну від запитально-відповідної форми обміну думками, властивої інтерв'ю, під час радіобесіди відбувається обмін репліками, думками, міркуваннями. При цьому слід зазначити, що всі учасники мають свою позицію. І це збільшує шанси на об'єктивне висвітлення теми розмови, тому що дуже часто журналіст та інші учасники можуть відстоювати свої особливі позиції, що орієнтують їх на висвітлення не загальноприйнятих аспектів, зв'язків, позитивних та негативних якостей предмету дискусії. Таким чином, у радіотокшоу обов'язково буде проявлятися багатостороннє, поліфонічне бачення предмета, що дозволить підвищити об'єктивність та адекватність його розгляду. Важливу роль у цьому процесі відіграє просодія.

В основу вивчення просодичних параметрів досліджених радіотокшоу покладено комплексний метод експериментально-фонетичного дослідження інтонації, який був вперше розроблений В.А. Артемовим [3] та одержав подальший розвиток в працях Л.К. Цеплітіса [4], В.А. Васильєва [5] і багатьох інших вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, що працюють у області експериментально-фонетичного вивчення звучної мови [6–10].

Актуальність проведеного дослідження визначається тим, що одержати повне уявлення про механізм мовленнєвої дії можна, лише розглянувши цей механізм в різних ситуаціях: в умовах міжособистісного спілкування, масової комунікації, взаємодії у малих групах, а також публічного виступу. На жаль, міжособистісна комунікація не одержала достатньої уваги,

**Частотність тональних контурів завершення фраз ведучих і учасників
україномовних та англomовних радіотокшоу на морську тематику (%)**

Радіотокшоу	Диктори	Тональні контури завершення								
		НН	СН	ВН	НВ	СВ	ВВ	Н-В	В-Н	змішан.
україномовні	ведуч.	24,7	15,5	8,5	32,1	12,9	2,8	4,0	–	–
	учасн.	28,3	24,4	7,2	10,6	6,5	–	3,2	2,1	19,7
англomовні	ведуч.	7,3	6,5	4,0	24,9	27,4	2,9	5,3	7,1	14,6
	учасн.	15,6	18,5	10,2	9,3	13,7	2,6	3,7	1,4	25,0

незважаючи на той факт, що вона посідає далеко не останнє місце в спілкуванні людей. Дотепер основну увагу надавалося дослідженню естетичної дії, яка характерна для художньої літератури, а також раціонально-психологічному впливу на масову аудиторію під час публічної комунікації [8].

Метою даної роботи є аналіз тональних характеристик українських та англomовних радіотокшоу на морську тематику.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній за допомогою використання сучасних електронних програм обробки мовленнєвого сигналу вперше отримано об'єктивні дані фонетичного аналізу мелодійних характеристик об'єкту дослідження, що дозволяє визначити відмінності в мелодійній організації українськомовних та англomовних радіотокшоу на морську тематику.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що лінгвістичний аналіз дискурсу радіотокшоу як особливої форми радіокомунікації є внеском у розробку актуальних питань загального мовознавства – теорії мовленнєвої комунікації, теорії дискурсу, інтонології. Дослідження інтонаційної своєрідності дискурсу радіотокшоу й виявлення специфічних інтонаційних характеристик, типових для спонтанної мовленнєвої комунікації в досліджуваних мовах, має важливе значення для подальшого вивчення радіомовлення в галузі фоностилістики, в якій жанр радіотокшоу ще не був предметом опису.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання результатів роботи під час навчання студентів-лінгвістів сприйняттю спонтанного діалогічного мовлення на автентичному матеріалі (на матеріалі українськомовних і англomовних радіотокшоу), що є важливим складником процесу навчання іноземній мові в умовах аудиторного білінгвізму. Крім того, отримані результати, одержані в ході проведеного дослідження, можуть бути використані в лекційних курсах із загального мовознавства (розділ «Типологія»), із фоностилістики (розділ «Просодичні особливості публіцистичного стилю»), із психолінгвістики (розділ «Психолінгвістичний аналіз процесів породження і сприйняття мовлення»).

Матеріал дослідження, відібраний для проведення інструментального аналізу склав 60 програм радіотокшоу на морську тематику, що транслюються українськомовними та англomовними радіостанціями загальною тривалістю більше 30 годин.

Інтонографічний аналіз експериментального матеріалу виявив певні закономірності в характері і частотності тональних контурів завершення в досліджених радіотокшоу.

В мовленні ведучих англomовних радіотокшоу спостерігалася максимальна кількість низьких висхідних і низхідних тонів завершення (32,1% і 24,7% відповідно). Крім того, була зафіксована значна кількість середніх низхідних і висхідних завершальних тональних контурів (15,5% і 12,9% відповідно). Кількість високих висхідних і нисхідно-висхідних тонів була

незначною (2,8% і 4% відповідно). Висхідно-низхідні та змішані тональні контури завершення в мовленні ведучих англomовних радіотокшоу були відсутні, що свідчить про спокійний емоційний стан ведучих.

Аналіз мовлення ведучих українських радіотокшоу виявив такі закономірності: найбільш часто вживаними виявилися середній висхідний (27,4%) і низький висхідний (24,9%) тони. Мовлення ведучих в українських радіотокшоу також характеризувалася досить великою частотністю змішаних тонів (14,6%). При цьому була зареєстрована мінімальна кількість високих висхідних тонів (2,9%), оскільки мовлення ведучих відрізнялось спокійними ремарками або питаннями.

В мовленні учасників радіотокшоу на морську тематику були відмічені дещо інші закономірності в характері і частотності тональних контурів завершення.

Загальною особливістю мовлення учасників радіотокшоу на відміну від мовлення ведучих є більша кількість випадків змішаних і складних фінальних тонів. Ця обставина свідчить про більший ступінь емоційної насиченості мовлення учасників радіотокшоу, що знаходить підтвердження в результатах аудиторського аналізу матеріалу на обох досліджених мовах.

Результати комп'ютерного аналізу виявили як деякі загальні закономірності тональних контурів завершення в мовленні учасників радіотокшоу на морську тематику, так і відмінності між ними в досліджених мовах.

Так, мовлення учасників англomовних радіотокшоу характеризується максимальною частотністю випадків низького низхідного (28,3%) і середнього низхідного (24,4%) завершення, а також значною кількістю змішаних тонів (19,7%). При цьому було зафіксовано мінімальну кількість висхідно-низхідних тонів (2,1%) і повну відсутність високих висхідних тонів у зв'язку із спокійним емоційним станом учасників цих програм.

В мовленні учасників українських радіотокшоу переважаючим є вживання змішаних тонів (25%). Крім того, для цих програм характерна велика частотність середнього низхідного тону завершення (18,5%), а також низького низхідного (15,6%) і високого низхідного (10,2%) тонів. Найменш характерними в досліджених українських радіотокшоу були визнані нисхідно-висхідний (3,7%) і висхідно-низхідний (1,4%) тони, оскільки тематика більшості бесід не виводила учасників зі стану емоційної рівноваги.

Результати комп'ютерного аналізу характеру тонального завершення фраз ведучих і учасників досліджених радіотокшоу на морську тематику представлені в таблиці 1.

Висновки. Таким чином, результати інструментального аналізу підтверджують висунуту гіпотезу про існування певного набору тональних параметрів, що беруть участь в організації і диференціації українськомовних і англomовних радіотокшоу на морську тематику.

Література:

1. Багиров Э.Г., Борецкий Р.А., Юровский А.Я. Основы телевизионной тележурналистики / [Э.Г. Багиров, Р.А. Борецкий, А.Я. Юровский]. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 240 с.
2. Радиожурналистика / Под ред. А.А. Шереля. – М. : Изд-во Моск. Ун-та, 2000. – 368 с.
3. Артёмов В.А. Метод структурно-функционального изучения речевой интонации / В.А. Артёмов. – М. : МГПИИЯ им. М. Тореза, 1974. – 160 с.
4. Цеплитис Л.К. Анализ речевой интонации / Л.К. Цеплитис. – Рига : Зинтане, 1974. – 272 с.
5. Васильев В.А. Учебное пособие по организации, проведению и анализу итогов экспериментального исследования по фонетике английского языка / В.А. Васильев. – М., 1976. – 74 с.
6. Бровченко Т.А. Уровневая структура устного текста и его просодический анализ / Т.А. Бровченко // Вісник Одеського національного університету. Філологія: мовознавство. – Одеса, 2007. – Т. 12. – Вип. 3. – С. 31–40.
7. Гойхман О.Я., Надеина Т.М. Речевая коммуникация : учебник для вузов / О.Я. Гойхман, Т.М. Надеина. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 272 с.
8. Брызгунова Е.А. Количественный и качественный анализ в экспериментальной фонетике / Е.А. Брызгунова // Материалы международной конференции «100 лет экспериментальной фонетике в России». – СПб., 2001. – С. 32.
9. Волошин В.Г., Григорян Н.Р., Музя Е.М., Олинчук В.В. Методы обработки результатов экспериментально-фонетических исследований речи и их лингвистическая интерпретация / [В.Г. Волошин, Н.Р. Григорян, Е.М. Музя, В.В. Олинчук]. – Одесса : ВМВ, 2011. – 186 с.
10. Надеина Т.М. Просодическая организация речи как фактор речевого воздействия : дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 / Т.М. Надеина. – М., 2004. – 428 с.

Шалёв А. С. Интонационные особенности морского дискурса (на материале украиноязычных и англоязычных радиотокшоу)

Аннотация. В статье представлены результаты аудиторского исследования программ англоязычных радиотокшоу. Описаны особенности токшоу как вида дискурса, а также предложен подробный анализ тональных характеристик речи в исследованных передачах. В результате проведенного анализа автор пришел к выводу, что англоязычные радиотокшоу на морскую тематику отличаются определенным набором интонационных средств.

Ключевые слова: радиотокшоу, морской дискурс, инструментальный анализ, интонация, тональное завершение.

Shalyov A. Intonation peculiarities of maritime discourse (based on Ukrainian and English language radio talk shows)

Summary. In the given article the results of the auditory research of English language radio talk shows are presented. The peculiarities of the talk show as a kind of discourse are described. The detailed analysis of the tone characteristics of speech in the studied radio programmes is presented as well. As the result of the conducted research the author has come to the conclusion that English language talk shows on maritime topics differ by a number of intonation means.

Key words: radio talk show, maritime discourse, instrumental analysis, intonation, terminal tone.